

# *Den engelske svedesyge*

EN ANALYSE AF EPIDEMIEN I DANMARK I 1529

AF

JOHN CHRISTIANSEN

En af de epidemiske sygdomme, ofte refereret til som en »pestilence« eller »pestilenz«, som optrådte i senmiddelalderen, var den engelske svedesyge, »English sweating sickness« eller Sudor Anglicus (i protokollen i Lübecker Domkapitel refereret til som »pestis sudorosa«). Den havde et klinisk og epidemiologisk billede, som adskilte den fra andre af senmiddelalderens epidemier, og selvom dens samlede demografiske effekt har været væsentligt mindre end pestens, gav den anledning til omtale i krøniker, lægelige beskrivelser og korrespondancer, særligt i England, i et omfang, der nærmer sig pesten. Dette skyldes sandsynligvis, at den i modsætning til pesten ofte ramte samfundets højere lag, fordi de forhold, som kunne mindske risikoen for pestsmitte – hygiejne, flugt til pestfrie områder – tilsyneladende ikke havde nogen effekt ved svedesygen. Endvidere var pesten noget velkendt, som af mange ansås for Guds naturlige straf over den syndige menneskehed, mens svedesygen var en ny og gådefuld sygdom. Hvad der formentlig særlig gjorde indtryk, var den hastige smittespredning og det stormfulde forløb, som ofte resulterede i patientens død i løbet af et døgn, malende beskrevet af den engelske læge John Caius i 1552<sup>1</sup>: *But that immediately killed some in opening their windowes, some in plaieng with children in their strete dores, some in one hour , many in two it destroyed, & at the longest, to these that merilye dined, it gaue a soroful Supper. As it founde them so it toke the, some in sleape some in wake, some in mirthe some in care, some fasting some ful, some busy and some idle, and in one house some tyme all, of the whyche, if the haulfe in everye Towne escaped, it was thoughte great favour.*

Sygdommen ramte første gang England i 1485, og der udbrød kun 5 epidemier inden for en periode på mindre end 80 år, nemlig i 1485,

<sup>1</sup> A Boke or Counseill against the Disease called the Sweate. London 1552. The Wellcome Trust Library, London.

1508, 1517, 1528 og 1551, hvorefter sygdommen ikke siden optrådte. Yderligere bemærkelsesværdigt var det, at alle epidemier ramte England, men ikke Skotland og Irland, og kun én af dem, nemlig epidemien i 1528, spredte sig til det europæiske kontinent.

Som det har været diskuteret for pesten, kan man også her rejse spørgsmålet, om det virkelig var den samme sygdom, som optrådte i alle epidemierne. Men i modsætning til den usikkerhed, der råder med hensyn til pesten, er der takket være det korte tidsrum i hvilket svedesygen forekom og de bevarede, samtidige beskrivelser af symptomer og forløb fra anerkendte læger og lærde, solidt belæg for, at det var den samme sygdom.

Da alle epidemier af sygdommen ramte England, mens kun én ramte kontinentet, er de engelske kilder langt de mest omfattende. Det gælder ikke kun samtidige kilder, men også nyere undersøgelser af sygdommens demografi, som kun er foretaget på engelsk materiale. Af denne grund er en kort diskussion af epidemierne i England nødvendig for, at den kontinentale epidemi i 1529 kan vurderes i et realistisk perspektiv.

Den første epidemi optrådte i 1485, og dens symptomer blev beskrevet i 1490 af Thomas Forestier, en normannisk læge, som var i Henry Tudors følge, da denne gjorde landgang i Milford Haven i Wales i 1485.<sup>2</sup> Forestier beskriver sygdommen således i en samtidig engelsk oversættelse:<sup>3</sup>

*»And this sickness cometh with grete swetyng and stynkyng with redness of the face and all yhe body, and a contynual thirst, with a grete hete and headache because of the fumes and venoms«.* Det er denne symptombeskrivelse, der gentages ved de efterfølgende epidemier, mest detaljeret i John Caius' beskrivelse fra 1552 (se nedenfor). Også forløbet af sygdommen er beskrevet af Forestier og svarer helt til den foran citerede beskrivelse af Caius: *»We saw two prestys standing together and speaking together, and saw both of them dye sodenly. Also in die proxima we se the wyf of a taylor and sodenly dyed. Another young man walking by the street fell down sodenly«.*

I forbindelse med den anden epidemi i 1508 blev sygdommen beskrevet af Polydore Vergil, en italiensk diplomat og lærd, som kom til Henrik VII's hof i 1501.<sup>4</sup> Han beskriver den ildelugtende sved og understreger det karakteristiske kortvarige forløb, nemlig at døden oftest indtræ-

<sup>2</sup> Thomas Le Forestier: *Tractatus contra pestilentiam, tenamonem et dissenteriam*. Rouen 1490. Facsimileudgave med noter af G. Panel: *Traité de la Peste*. Rouen. 1909.

<sup>3</sup> C.A. Creighton: *History of epidemics in Britain*. 2. ed. Vol.1. London 1965.

<sup>4</sup> Polydorus Vergilius: *The Anglica History of Polydore Vergil A.D. 1485-1537*. Royal Historical Society. Camden series. Vol 74 s. 7 ff.

der inden for 24 timer, men hvis denne periode overleveres, helbredes patienten ofte, selvom tilbagefald er hyppige. Endvidere anføres den interessante iagttagelse, at de, der overlever men rammes af sygdommen igen, ofte kommer lettere over det senere angreb, hvad der kunne tyde på udvikling af immunitet. Vergil angiver også principperne for behandlingen, som består i at blive i sengen, godt tildækket af sengeklæder, undlade at spise men gerne drikke, som ens tørst tilsiger. Det sidste er ret afgørende, idet senere forfattere, herunder Caius, tilråder væskerestriktion, hvad der på grund af det store sved-væsketab er klart uhensigtsmæssigt. Derimod går tildækningen igen i alle senere beskrivelser.

Det har været antaget, at svedesygen blev importeret fra Frankrig i 1485 med Henry Tudors tropper, og dermed var identisk med den fra Frankrig kendte *Suette Miliare* eller *Picardy sweat*. På basis af en nøje beskrivelse af disse epidemier i Frankrig af Dartigolles,<sup>5</sup> kan dette dog afvises.

I øvrigt er det yderst tvivlsomt, om sygdommen blev importeret fra Frankrig med Henry Tudors tropper, idet den første nedskrevne reference til sygdommen er dateret før Henrik Tudors landgang i Wales.<sup>6</sup>

Det må således konkluderes, at de samtidige beskrivelser af symptomer og forløb støtter formodningen om, at det var den samme sygdom som optrådte i alle epidemier, samt at der ikke er holdepunkt for at antage, at svedesygen var en allerede kendt sygdom. Endvidere, at den præcise årsag (ætiologi) i sagens natur forbliver ukendt, men at beskrivelserne af sygdommens forløb taler stærkt for, at den var virusbetinget og, at den smittede fra person til person samt, at det af sveden forårsagede væsketab sandsynligvis forklarer den ofte hurtigt indtrædende død.

En egentlig analyse af svedesygens dødelighed er forsøgt for epidemien i 1485 af Gottfried<sup>7</sup> på baggrund af registrerede testamenter og for epidemien i 1551 af Wylie & Linn<sup>8</sup> og Dyer<sup>9</sup> på basis af begravelsesregistre. Gottfried undersøgte dødeligheden af epidemien i 1485 i East

<sup>5</sup> R. Dartigolles: *Contribution à l'étude de la suette miliare*. Bordeaux 1907. s.28 ff.

<sup>6</sup> Brev fra Thomas Lord Stanley til Richard III, hvor han undskylder ikke at kunne forene sine styrker med huset Yorks fordi han har fået svedesygen.

<sup>7</sup> R.S. Gottfried: *Population, plague, and the sweating sickness: demographic movements in late fifteenth – century England*. *J Med Hist* 1977, vol. 17. s. 22 ff.

<sup>8</sup> J.A.H Wylie & I.J. Linn: *Observations upon the distribution and spread of the English sweating sickness (Sudor Anglicus) in Devon in 1551*. *Rep Trans Devon Advmt Sci*. 1980. vol 112. s.101-115.

<sup>9</sup> A. Dyer: *The English sweating sickness of 1551:an epidemic anatomized*. *Med History* 1997. vol.41.s.363-84.

Anglia og Hertfordshire og i St. Albans stift lige nord for City of London. Med de metodiske forbehold, som er forbundet med den testamenteriske analyse (hyppigheden af udstedelser, kønsforskel, ukomplette registre), kan han dog konkludere, at dødeligheden har varieret fra område til område og var væsentligt lavere end under pestepidemien i 1479-80, men at det faktum, at det var en ny og ukendt sygdom, som ganske vist ramte kortvarigt men til gengæld voldsomt, har betinget den omfattende omtale hos samtidige krønikeskrivere.

Dødeligheden af epidemien i 1551 er den bedst undersøgte, idet man for dette år har begravelsesregistre, som blev indført i 1538, hvor Henrik VIII påbød, at der skulle føres sogneregistre over fødsler, ægteskaber og begravelser. Også denne metode rummer en række metodiske problemer, dels mere generelle, men også mere specifikke relateret til svedesygen, idet det, der karakteriserer denne sygdom, ikke så meget er antallet af dødsfald per år, som er det normalt anvendte mål for dødelighed, men koncentrationen af dødsfald over en kort periode, ofte 8-10 dage. For at opfange en sådan mortalitet kræves enten analyse af sogne med et større indbyggerantal, eller at analysen baseres på sammenlægning af flere sogne i en region. Dyer, hvis undersøgelse er den mest omfattende, har en grundig diskussion af dette metodiske problem.

Han undersøgte således bl.a. dødeligheden i Londons 28 sogne og fandt, at 77 % af begravelserne i 1551 var koncentreret til de 7 dage mellem 10. og 16. juli og 90 % fandt sted mellem 10. og 20. juli – altså da svedesygen ifølge krønikerne var på sit højeste. Dyers undersøgelse tillader også en vurdering af ét af de narrative karakteristika, som forbindes med sygdommen, nemlig at den særligt ramte mænd. I alle 22 sogne i City var dødeligheden i denne periode højere for mænd end for kvinder, hvad der ikke var tilfældet resten af året.

Spørgsmålet er så, hvor stor demografisk effekt epidemien af svedesygen i 1551 havde. Fra London, hvor man har de bedste tal, anfører Caius, at 903 døde fra 9. til 30. juli. I dette tal er epidemiens to første dage den 7. og 8. juli imidlertid ikke inkluderet, således at et rimeligt gæt er omkring 1.000 døde. I 1560 var befolkningstallet i det område, som dette tal dækker, omkring 80.000, hvad der betyder, at svedesygens ofre svarer til 1,25 % af byens befolkning. At dette tal må være nogenlunde rigtigt, bekræftes af, at i 24 sogne i London med intakte registre døde 188 af svedesygen, og da det vides, at dette område i 1548 havde en befolkning på 15.620, svarer det til en dødelighed på 1,2 % – altså i realiteten det samme, som Caius anfører. Dødeligheden i mindre sogne rundt om i England har for en dels vedkommende været højere, Dyer

nævner således Alstonfield hvor 6,1 % af befolkningen døde. På baggrund af disse variationer samt det forhold, at ikke hele England blev ramt af epidemien, anslår han den teoretisk maksimale dødelighed på landsplan til mellem 0,5 og 0,7 %, hvad der med en befolkning på dette tidspunkt på omkring 3 mio. vil svare til, at omkring 15.- 20.000 døde af svedesygen i hele England. Baggrunden for estimatet på 0,5-0,7 % er vanskeligt at gennemskue, men størrelsesordenen er næppe forkert.

Det må derfor konkluderes, at følgerne af epidemien af svedesygge i England i 1551, vurderet på nationalt niveau, har været moderat. Til sammenligning anfører Wrigley og Schofield,<sup>10</sup> at dødeligheden under byldepestepidemien i 1563 var 30.000, og at 200.000 døde under influenzaepidemien 1557- 59.

#### *Epidemien på det europæiske kontinent i 1529*

Som sagt blev kontinentet kun ramt af én epidemi af svedesygen nemlig i 1529, og den generelle opfattelse er, at denne epidemi var en udløber af epidemien i England i 1528. Kilderne siger samstemmende, at dette skete via et skib, som anløb Hamburg på rejse fra England den 25. juli 1529, altså et år efter epidemien i England. Creighton anfører, at beskrivelserne af sygdommen i de kontinentale krøniker, som er samlet i en beskrivelse af Gruner i 1805 (*Itinerarium sudoris Anglici ex actis designatum*, Jena 1805) er helt sammenfaldende med de beskrivelser, der er givet af Forrestier og Polydore Vergil, og mener således ikke, at der kan være tvivl om, at det drejede sig om den samme sygdom på kontinentet og i England. Også Hecker refererer i *Der englische Schweiss* fra 1834<sup>11</sup> til Gruners beskrivelse, men Creighton anfører, at det ikke har været muligt for ham at se dette værk<sup>12</sup>.

Ifølge Hecker<sup>13</sup> døde 2.200 af sygdommen i Hamburg i løbet af 22 dage, hvorfra epidemien i den følgende måned spredte sig til Lübeck, Stettin og Danzig. De fleste tyske stater, de baltiske lande samt Polen, Holland og Schweiz blev ramt, mens epidemien ikke nåede Frankrig ligesom den heller ikke er beskrevet syd for alperne. Heckers bog om middelalderens epidemier, som udkom i Tyskland i 1831 og i England i 1844, samt bogen om svedesygen, som er nævnt ovenfor, har været hovedreference for alle senere forfatters beskrivelse af epidemien på

<sup>10</sup> E.A. Wrigley & R.S. Schofield: *The population history of England 1541-1871*. Cambridge. 1989. s. 496.

<sup>11</sup> J.F.C. Hecker: I. *Der englische Schweiss*. Berlin. 1834.

<sup>12</sup> Creighton, s. 258, fodnote.

<sup>13</sup> J.F.C. Hecker: II. *Epidemics of the middle ages*. 3. ed. London. 248 ff.

kontinentet. Dette på trods af, at der findes en anden kilde til svedesygens udbredelse i Nordtyskland, nemlig en årbog fra det mecklenburgske historiske selskab udgivet i 1838 af Lisch,<sup>14</sup> som føjer nye kilder til beskrivelse af epidemien i Nordtyskland og om Heckers beskrivelse anfører: »Nach Hecker sind die Angaben der Zeitgenossen über die Erscheinung und den Verlauf der Krankheit im Einzelnen ungenügend und mangelhaft. *Ist es ihm auch gelungen, aus der Gesammtheit der noch erkennbaren Züge ein lebendiges, vollständig Bild ihres Angriffes auf den menschlichen Körper zu entwerfen..*«, og tilføjer yderligere i en fodnote: »Heckers darstellung ist für jeden Gebildeten durchaus lesenswerth, aber nicht gut zu excerpiren; wir müssen an das Buch selbst verweisen.« Om end formuleringen er forsigtig, kan Lisch, der var storhertugelig bibliotekar, ikke skjule sin skepsis overfor Hecker. Det kan i øvrigt nævnes, at Creighton har rejst alvorlig kritik af Heckers kildeudnyttelse i forbindelse med hans beskrivelse af epidemierne i England.

Der skal herefter gives en kort omtale af de kilder, som omtaler den engelske svedesyges forekomst i den del af det danske monarki, som *Hertugdømmerne* udgjorde.

Neocorus (Johan Adolfi)<sup>15</sup> skriver i sin krønike om Ditmarsken, at »Schwedsuct edder de Englische Sucht« forekom »dieses vorgemelten Jahres«, og J. Hanssen<sup>16</sup> anfører i sin »Chronik des Landes Ditmarschen« fra 1833, at i 1529 rev den såkaldte »englische Schweissucht« mange unge mennesker bort.

Byen Schleswig ramtes ifølge Sach<sup>17</sup> af svedesygen (»svedtsyke«) i 1529, hvor den bortrev et stort antal mennesker, og han angiver, at de mere fattige indbyggere ikke havde penge til at bekoste begravelsen af de mange ofre. Denne formulering må, sammenholdt med hans korte beskrivelse af de ulykker, andre sygdomme forårsagede, betyde, at svedesygen i Schleswig har haft en høj dødelighed.

Endelig skriver Hanssen i sin »Versuch einer Chronik von Eckernförde«: »Um diese Zeit zumal im Jahre 1529, rasste eine böartige Seuche-Sweetsüke, auch Sudor Anglicus genannt, viele Menschen hin«.<sup>18</sup> Det er interessant, at denne krønike, som går kronologisk frem i sin beskrivelse af væsentlige begivenheder i Eckernförde intet sted

<sup>14</sup> C.G.F. Lisch: Jahrbücher des Vereins für mecklenburgische Geschichte und Alterthumskunde. Schwerin, 1838, s. 60- 68.

<sup>15</sup> Neocorus (Johann Adolfi): F.E. Dahlmann (ed). Chronik des Landes Dithmarschen.Vol.2. Kiel. 1827. s.69 ff.

<sup>16</sup> J.Hanssen, H. Wolf: Chronik des Landes Dithmarschen, Hamburg ,1833 s. 421 ff.

<sup>17</sup> A. Sach: Geschichte der Stadt Schleswig nach urkundlichen Quellen. Schleswig, 1875. s. 153.

<sup>18</sup> E.G. Hanssen: Versuch eine Chronik von Eckernförde. Kiel, 1833. s. 15.



nævner andre epidemier eller sygdomme, heller ikke fra de år, hvor pesten med sikkerhed har ramt Slesvig-Holsten, som beskrevet af Ibs.

I Gemeinschaftsarchiv, Schleswig, er fundet enkelte oplysninger om svedesygen, som ikke er nævnt i andre kilder.<sup>19</sup> Der gives under overskriften »Vann der schrecklichen Kranckheit der Swedtsuke« en beskrivelse, som dels ikke efterlader tvivl om, at det drejer sig om svedesygen og dels, at det har været en alvorlig epidemi med mange døde.<sup>20</sup>

Det må således konkluderes, at på basis af de refererede kilder kan der næppe være tvivl om, at epidemien af svedesyge ramte Hertugdømmerne i 1529, og kun i dette år, og at smitten med en vis sandsynlighed kom fra Hamborg, samt at epidemien var alvorlig. Dette sidste bekræftes til en vis grad af en testamentarisk analyse fra det nærliggende Lübeck, som viste en kraftig stigning i udstedelsen af testamenter juli-august 1529, en stigning som var af næsten samme størrelsesorden som i peståret 1521.<sup>21</sup>

<sup>19</sup> Gemeinschaftsarchiv, Schleswig, Abt.2, Nr.95: »Der Stadt Schleswig Schotell Boeck 1524-1588. Hans-Günter Saager, sagkyndig i middelalderlig plattysk, til hvem jeg er blevet henvist fra Dr. Wolfgang Thiele, Gemeinschaftsarchiv Schleswig-Flensburg, har foretaget en ord til ord oversættelse af de relevante tekster til nutidigt tysk. Det er denne oversættelse, som gengives i uddrag i den følgende note.

<sup>20</sup> Kilde som ovenfor s. XVII: Des 29.Jahres.... einigen Falles durchlief die ganze deutsche Nation die erschreckliche Seuche Schwitzseuche, aus England ursprünglich her gekommen, die darein befallen starben binnen 24 Stunden, sobald aber von den davon befallenen die 24 Stunden überlebten, die konnten sofort essen, trinken, arbeiten, gehen, reisen, stehen was die wollten, die hatten solche unermessliche Hitze und schwitzten die davon Befallenen, dass nach menschlicher Vernunft es unmöglich gewesen, dass jene Menschen davon konnten das Leben werhalten. Dass solcher Jammer erschreckend und deshalb allenthalben, in Ländern und Städten gewesen, wodurch eine Zeitlang gottesfürchtige Leute, und der neuen angefangenen rechten evangelischen Lehre anhängig geworden, haben doch nicht lange (darin) ausgehalten sondern es ist zugegangen wie es gewöhnlich mit den Kindern sobald sie die Röteln hinter sich haben bald danach wollen sie wieder raus. Und obwohl jetzt in den benachbarten Landen und Städten in Lübeck, Rostock, Hamburg, Bremen und weiterhin wo auch in diesen Landen, Städten und Flecken ein erschrecklich eiliges oder schnelles Hinfallen der Menschen gewesen ist, hat der liebe Gott doch die Stadt, vor allen anderen gnädig und väterlich beschützt, und obwohl auch viele hier in dieser schrecklichen Plage befallen so ist doch hier nicht mehr als unser Pastor Marquardus Schuldorp der gelehrte Mann und fleissige Prediger gestorben.

Et andet sted i krøniken, hvor det anføres, at Marquardus Schuldorp var hentet til byen fra Wittenberg af kong Frederik anføres om ham : »-predigte jeden Sonntag und Feiertag fünf Predigten, jederzeit besonderen Inhalts-des letzten Jahres seines Leben setzte er ohne deutche Messen und Vesper, predigte alle Werktag zwei mal, beschloss sein Leben im Jahre 29 am Abend der Himmelfahrt Mariens an der Schwitzseuche«.

Under omtale i krøniken af specifikke huse i Schleswig, anføres: »Hernn Johann Oberchs Haus, der in der Schwitzseuche anno 29 starb, ist eigentlich Peter Jensens Haus gewesen-,,.

<sup>21</sup> J. Christiansen: Den engelske svedesyge. En historiografisk oversigt og en analyse af følgerne af epidemien i Danmark og Hertugdømmerne i 1529. Det kgl. Biblioteks specialesamling 2004.

*Svedesygens forekomst i Danmark-Norge i 1529*

I henhold til foranstående er der god grund til at antage, at svedesygen ramte alvorligt i hertugdømmerne i 1529, og i det følgende skal søges vurderet om, og i hvilket omfang, sygdommen ramte den øvrige del af kongeriget.

Flere af de foran citerede referencer anfører samstemmende, at svedesygen ramte København og Helsingør. Hecker<sup>22</sup> således, at sygdommen ramte København den 29. september 1529, og at Helsingør var alvorligt ramt. Shaw<sup>23</sup> skriver næsten ordret det samme som Hecker, og Wylie & Collier,<sup>24</sup> at København blev ramt samtidig med Hamburg, Bremen og Lübeck, samt at medlemmer af den danske kongefamilie var angrebet.

De seneste danske forfattere, der har beskæftiget sig med svedesygen, er Mansa og Allen, begge fra det 19. århundrede. Mansa<sup>25</sup> skriver, at epidemien i England i 1529 havde vist sig mere dræbende end de forudgående tre epidemier, samtidig med at han beskriver forholdene i Nordtyskland, Danmark og Sverige på en måde, der viser, at han mener, at disse tre lande ville være særlig sårbare overfor en epidemi. Således anfører han: »Dyrtiden i Danmark var stegen til en saadan Høide, at en Tønde Rug kostede 16 Mark lybsk, som man før kunne købe for 8 à 10 Skilling lybsk.« Endvidere, at der i Sverige formeligt herskede hungersnød, og at stor sygelighed var udbredt, især i Skåne og Halland, og at det var under disse ildevarslende omstændigheder, at svedfeberen udbrød i Hamburg den 25. juli og nogle dage senere nåede Lübeck. »Overgangen til Danmark og de to andre skandinaviske Lande var herfra næsten uundgåelig og let.« Mansa skriver videre, at de første beretninger om sygdommen i Norge er fra august 1529, og at sygdommen voldte store ødelæggelser i det sydlige Norge, herunder på Henrik Krummediges gods, og i december samme år rasede den i Oslo og på Akershus. Disse oplysninger har Allen<sup>26</sup> som kilde.

Allen er inde på, om sygdommen måske allerede optrådte i Danmark i slutningen af 1528. I et brev fra Henrik Krummedige i december 1528 hedder det ifølge Allen: »det dør fast på Kullen«. Dette ville, som allerede tidligere nævnt, på ingen måde være usandsynligt, da epidemien

<sup>22</sup> J.F.C. Hecker. II. s. 255.

<sup>23</sup> M.B. Shaw s. 256.

<sup>24</sup> J.A.H. Wylie & L.H. Collier: The English sweating sickness (Sudor Anglicus): A reappraisal. J Hist Med 1981.Vol. 36. s. 433.

<sup>25</sup> F.V. Mansa: Folkesygdommenes og sundhedsplejens historie i Danmark – fra de ældste tider til begyndelsen af det attende århundrede. København. 1873. s. 140.

<sup>26</sup> C.F. Allen: Frederik den Første, Gustav den Første, Christiern den Anden i Udlændighed. Vol.1. København 1870. s. 270. ff.



var på sit højeste i England i 1528, og meget vel ville kunne overføres med skib direkte til Danmark via skibstrafikken gennem Øresund. Imidlertid har han tidligere anført, at »i de sidste Måneder af 1528 og de første af 1529 herskede Pest i Skaane og Halland og formodentlig også i de tilgrændsende Landskaber«, med andre ord, den epidemi, der har hersket i Skåne og Halland i slutningen af 1528 og begyndelsen af 1529, kan lige så godt have været – og har formentlig været – pest. Dette tidspunkt for svedesygens optræden passer i øvrigt ikke med, hvad Allen senere anfører (se nedenfor). Der må dog tages den reservation, at en epidemi kan blusse op igen, samtidig med at det stadigvæk ikke kan udelukkes, at Øresundsregionen kan være ramt to gange ad forskellige veje, først direkte fra England i 1528 og herefter i 1529 fra udbruddet i Hamburg.

Allen beskriver sygdommens udbredelse i Norge, jf. ovenfor, og anfører endvidere, at svedsoten med sikkerhed første gang omtales i begyndelsen af august 1529 i det sydlige Norge, og at sygdommen synes at have nået sin største magt i september, »da rasede den med stor Voldsomhed i Kjøbenhavn og flere byer på Sjælland, ligeledes i Jylland både på Landet og i Kjøbstederne«, og hvad der er interessant (jf. ovenfor) »i Skaane og Halland var den på samme tid ikke mindre ødelæggende... Ved udgangen af November var den i fuld Gang i Skaane og Halland; i December 1529 krævede den talrige Ofre i Oslo og på Agershuus og Egnen deromkring«.

Disse bemærkninger, som Allen desværre ikke relaterer til præcise kilder, sætter unægtelig spørgsmålstegn ved flere forhold i forbindelse med svedesygens indtog i Danmark. For det første er det vanskeligt at forene en jævn spredning af epidemien fra dens første udbrud på kontinentet i Hamburg i juli 1529 med det forhold, at den først lokaliseres i Norge og herefter i København og det øvrige Danmark omkring en måned senere. Dette kan dog forklares ved, at den første spredning fra Hamburg skete med et skib der sejlede direkte til Norge.

Hvad der er mere vanskeligt at forklare, er Allens påstand om, at sygdommen var på sit højeste i Skåne og Halland i september<sup>27</sup> samtidig med, at han skriver: »Ved udgangen af November 1529 var den i fuld Gang i Skaane og Halland«. Dette betyder, at svedesygen skulle have hærget med fuld styrke i Skåne og Halland i 3 måneder, hvad der er usædvanlig lang tid i forhold til de oplysninger, vi har fra krønikernes

<sup>27</sup> C.F. Allen s. 272 ff. Allen refererer et brev fra Henrik Krummedige skrevet i september 1529 fra Varberg, hvor der står: »Her er kommen en svær Plage, de dør svarlig nede i Landet og alt hastigt, saa at naar de faar det, kunne de næppe holde det en halv Dag eller en Dag i det Meste; den almægtige Gud see i Naade til os Alle«.

beskrivelser af sygdommens forløb i Nordtyskland, ligesom de engelske kilder éntydigt beskriver svedesygeepidemiernes begrænsede lokale varighed. Disse betragtninger udelukker dog ikke, at svedesygeepidemien i Skåne og Halland kan have varet i 3 måneder, idet der som ved enhver epidemisk sygdom kan ske re-infektion ved indvandring af nye smitekilder. Dog burde den immunitet, som må være opbygget under den første epidemi, have resulteret i et mildere forløb ved en fornyet epidemi, hvad Allens beskrivelse dog ikke tyder på var tilfældet.

Endelig skriver Allen, at svedesygen først nåede Bergen i foråret 1530, og at sidste gang den omtales af samtidige, er i august 1530, »da den anrettede frygtelige ødelæggelser i Vigen«. Denne oplysning er baseret på en brevveksling mellem Henrik Krummedige, som var lensherre i Vigen, og hans datter Sofie (gift med Esge Bille) og mellem Henrik Krummediges hustru Anne Rudsdatter og deres datter Sofie.<sup>28</sup>

I Henrik Krummediges privatarkiv, Kasse 1, findes forskellige kongelige og fyrstelige missiver. Man kunne forestille sig, at der her kunne findes forordninger vedrørende den grasserende epidemi, men sådanne har det ikke været muligt at finde. Ved gennemgang af Esge Pedersen Billes privatarkiv nr. 5147 i Rigsarkivet findes i pakke 10 breve til Sofie Krummedige, men det er ikke lykkedes at identificere de af Allen refererede breve. Også her findes forskellige kongelige missiver fra 1529 (Esge Bille var lensmand i Bergen), men der er ikke fundet forordninger eller andet, som vedrører svedesygen.

En anden adelig brevveksling bekræfter svedesygens forekomst i Danmark, nemlig et brev fra den danske lensmand på Akershus i Norge, Mogens Gyldenstjerne, til hans fætter Esge Bille, der som sagt var lensmand i Bergen.<sup>29</sup> I brevet, som i Marquards kildeudgave er dateret Akershus, 31. december 1528, skriver Mogens Gyldenstjerne: »Kere Eske, er myn siister Soffye i Guds vold, oc haffuer myn broder Knwd oc myn siister Margrette verit suarligen siige af ten suede sot; Gud haffue lof, teth er bleffuen beder met tenom; teth er en farlig siige...«. Med

<sup>28</sup> Jeg har forsøgt at få Allens oplysninger bekræftet ved at gennemse Henrik Krummediges privatarkiv 5815 i Rigsarkivet. Det er ikke lykkedes at finde de breve, som Allen referer til, og det brev fra Henrik Krummedige til datteren Sofie, som Allen referer til i noterne s. 314, findes ikke angivet i Rigsarkivets »Fortegnelse over privatarkiver før 1660«. Ved en forespørgsel på Rigsarkivet er det blevet oplyst, at disse brevsamlinger i 1880'erne (altså efter at Allens bog er publiceret) blev overdraget fra Det kongelige Bibliotek til Rigsarkivet. Krummediges brevsamling står ikke omtalt i den bog, som omhandler arkivafleveringer (Rigsarkivet og hjælpemidler til dets benyttelse. I. 2. bind. 1983 s.933). Som sagt, Henrik Krummediges privatarkiv 5815 findes i Rigsarkivet, men om det er overført komplet fra Det Kgl Bibliotek i 1880'erne, er åbenbart usikkert.

<sup>29</sup> E. Marquard (ed.): Breve til og fra Mogens Gyldenstjerne og Anne Sparre. København 1929. s.10 ff. og s. 19.

andre ord, Mogens Gyldenstjernes broder og søster har haft svedesygen, men er kommet over den. Om hans søster Sofie også er død af svedesygen eller er død af anden årsag, er usikkert, men hvis ordet »oc« både kan betyde »og« og »også« (hvad formuleringer i andre af Mogens Gyldenstjernes breve kunne tyde på) taler det for, at også hans søster Sofie har haft svedesygen og er død af den.

Den 13. marts 1530 skriver Mogens Gyldenstjerne ligeledes til Esge Bille: »War her Anders Bille swarligh sywg wtaff then swethennde soett dog forwandt han thet well. Item er myn kierlig bøenn till eder,athi wilde flye meg iij eller iiij arbeydz karle aff thee Heettlensche eller Færøer;ieg haffuer stoer trangh på arbeydsfolch for thenne pestilentz, som heer haffuer gaatth«. <sup>30</sup> Der kan næppe være tvivl om, at Gyldenstjerne taler om svedesygen. Formuleringen, som er uden forsøg på at forklare, hvad det er for en sygdom, må betyde, at han forudsætter, at Esge Bille ved, hvad det er for en sygdom, han taler om. Med andre ord, svedesygen var en kendt sygdom omkring det tidspunkt, de to breve blev skrevet, og det sidste kunne tyde på, at den i Norge har været alvorlig, siden den har medført mangel på arbejdskraft.

Dateringerne rejser imidlertid nogle problemer. Det sidste brev, som er dateret 13. marts 1530, kan selvfølgelig meget vel referere til noget, der er sket tidligere. Mogens Gyldenstjernes sidste brev før dette til Esge Bille er dateret 23. januar 1530, men er af mere professionelt indhold (omhandler en herredag berammet i København 8 dage efter Sankt Hans), hvorfor det er sandsynligt, at Anders Billes angreb af svedesygen har fundet sted tidligere, formentlig i 1529.

Hvis Marquards datering på det første brev imidlertid er rigtig, betyder det, at svedesygen havde ramt Mogens Gyldenstjernes bror Knud (som ifølge Allen var biskop i Odense) og søster længe før de ovenfor citerede kilder angiver, at sygdommen skulle være nået Danmark – og altså også før den brød ud i Hamburg. Allen <sup>31</sup> citerer også denne korrespondance, men angiver datoen til 31. december 1529, hvad der jo passer bedre med oplysningerne i de andre kilder. Det er således spørgsmålet, om datoen i Marquards kildeudgivelse er forkert. Jeg har i Rigsarkivet set brevet, <sup>32</sup> og det slutter (som også angivet af Marquard): »Datum Agershus nyårs aften aar 1529.« Marquard tilføjer i en fodnote, at 1528 er det rigtige år, idet man lod årstallet skifte juledag. Dette argument forekommer dog tvivlsomt, idet Mogens Gyldenstjernes datering »nyårs aften aar 1529« ligeså vel kunne betyde året 1529's sidste dag.

<sup>30</sup> Ibid. s.15.

<sup>31</sup> C.F. Allen s. 274.

<sup>32</sup> Rigsarkivet. Arkiv nr. 5147. Esge Bille Pedersens privatarkiv. Pakke nr. 5.

Den præcise ordlyd af dateringen »31. december« er således Marquards og ikke Gyldenstjernes. Set i relation til brevet dateret 13. marts 1530 forekommer 1529 unægtelig at være det mest sandsynlige, idet dateringen 1528 ville betyde, at epidemien havde varet i mere end et år, hvad der er helt i modstrid med den korte varighed, som beskrives for epidemierne i England.

Der ville dog, som tidligere anført, ikke være noget mærkeligt i, hvis svedesygen havde ramt Danmark og Norge i 1528, hvor den trods alt var på sit højeste i England. Det må endog anses for meget nærliggende, at hvis smitten er sket via en skibsbesætning, må muligheden for at medføre smitte alt andet lige være større, når epidemien er på sit højdepunkt på afgangstedet. Da der som anført af Shaw<sup>33</sup> var en livlig direkte skibstrafik mellem flere af de Nordengelske havne og Nordeuropa (og selvfølgelig skibstrafik fra England gennem Øresund), er der ingen grund til at antage det for givet, at smitten til Danmark er sket via Hamburg og først nået hertil i 1529.

I den Thottske Samling,<sup>34</sup> *Regum Daniae*, findes en beskrivelse af Danmarks konger skrevet på latin af Mogens Mathiasen, som var lektor i teologi og kannik i Lund. Her anføres for året 1529, efter en omtale af Roskilde bispen Lage Urnes død: »Eodem anno, grassatus est per Daniam sicut et in multis Europae Regionibus morbus vulgo dictus Sudor Anglicus. Ortus autem dicitur is morbus in Anglia primum Henrico VII Angliae Rege sub annum 1486. Meminit hujus Polydorus Angliae Historicae Liber XXVI; in principio Javius habet annum 1485«. I oversættelse:<sup>35</sup> »Samme år udbrød der såvel i Danmark som i mange andre områder af Europa en sygdom, som i folkemunde kaldtes »Engelsk svedesyge«. Denne sygdom siges først at være opstået i England i løbet af året 1486, da Henrik VII regerede i England. Dette årstal nævner Polydor i »Den Engelske Historie« bog 26, men Javius i begyndelsen af sin bog har årstallet 1485«. Herefter følger en bemærkning om, at samme år var der en højere pris på korn end normalt, og at dette varede ved nogle af de følgende år.

Disse optegnelser er ikke samtidige, men dog tæt på hændelsen. Mogens Mathiasen blev kannik i Lund i 1561 og lektor i teologi 1563 og i 1571 provst i Torne Herred.<sup>36</sup> Da det er anført på dokumentets forsi-

<sup>33</sup> M.B.Shaw. s. 254.

<sup>34</sup> Den Thottske Samling no.788 Fol. Det kgl. Biblioteks håndskriftsamling. Series unacum notatione succincta temporum et rerum maxime memorabilium quae singulis regnantibus per Daniam et in vicinia acciderunt. Collectore Magno Mathia, Th. Lectore et canonico Lundensi.

<sup>35</sup> Oversat af Marie-Louise Pade Hansen.

<sup>36</sup> P. Engelstoft: Dansk Biografisk Leksikon. København 1938. s.170 ff.

de, at Mogens Mathiasen var kannik og lektor i Lund, må det efter al sandsynlighed være skrevet mellem 1563 og 1571, altså maksimalt 40 år efter epidemien. Udsagnet må derfor tillægges en vis vægt så meget mere, som det anføres i dansk Biografisk Leksikon, at Mogens Mathiasen udover sin teologiske uddannelse også var historiker.

Effekten af svedesygen i Danmark er vanskelig at vurdere. Der findes ikke kirkebøger med begravelsesoplysninger fra denne periode og testamentariske oplysninger, som tillader demografiske analyser, er heller ikke tilgængelige.

Testamenter fra denne periode findes dog, og Erslev<sup>37</sup> har i 1901 udgivet en afhandling om testamenter fra Danmarks middelalder op til 1450. Det drejer sig om i alt 93 testamenter fra årene 1183 til 1450, altså i gennemsnit ét testamente hvert tredje år. Denne frekvens ændrer sig ikke, idet der i de sidste 10 år af undersøgelsen (1440-1450) er udstedt 4 testamenter. På basis af et sådant materiale kan der naturligvis ikke foretages analyser af dødelighed.

Hvis man ser på, hvad der findes af tal angivelser i krønikerne for dødeligheden af svedesygen i Danmark, dukker det samme tal op nemlig, at der døde 400 mennesker af sygdommen i København. Hecker skriver, at den 29. september 1529 døde 400 mennesker af svedesygen i København.<sup>38</sup> Dette tal refereres af både Shaw,<sup>39</sup> Patrick<sup>40</sup> og Flood,<sup>41</sup> mens Wylie & Collier<sup>42</sup> blot nævner, at København blev angrebet, og at medlemmer af den kongelige familie døde af sygdommen. Også Allen nævner, at der på én dag døde 400 mennesker af svedesygen i København,<sup>43</sup> uden dog at angive kilde, mens Mansa angiver Huitfeldts Danmarks Riges Krønike som kilde.<sup>44</sup> Også Hecker refererer til denne kilde, som er udgivet i 1597,<sup>45</sup> og for året 1529 står: »Udi dette Aar om Michelmysse tide/ paafald den Engelske Sued /Saa kaldit /for hand først udi Engeland er begyndt/ siden offuerfaldit mange Land/ At huil-

<sup>37</sup> K. Erslev: Testamenter fra Danmarks Middelalder indtil 1450. København. 1901.

<sup>38</sup> J.F.C. Hecker. .II. s. 237.

<sup>39</sup> M.B. Shaw s. 256.

<sup>40</sup> A. Patrick: A consideration of the nature of the English sweating sickness. Medical History. Vol 9. 1965 s. 274.

<sup>41</sup> J.L. Flood: 'Safer on the battlefield than in the city': England, the sweating sickness, and the continent. Renaissance Studies. 2003. vol.17. S.156.

<sup>42</sup> J. Wylie & L.H. Collier s. 433.

<sup>43</sup> C.F. Allen s. 273.

<sup>44</sup> F.V. Mansa, s. 141.

<sup>45</sup> A. Huitfeldt: Danmarks Riges Krønike. Frederik den 1, s historie. København 1977. Facsimile optryk af »Konning Friderich Den Førstes Historie som regerede fast IX Aar. København 1597. s. 181.



cken dermed bleff beladt/døde mesten 24. Timer der effter/De vaar den Dag alene til Kiøbenhaffn/der døde aff forneffnde Sot/ 400 Men- nsker. Ungt Folck døde mesten/Gamle kom dennom gierne. Noura icelera, nous poenis puniuntur.

Huitfeldt angiver ingen kilde til sine oplysninger om svedesygen. Svedesygen omtales imidlertid også i Roskilde-Aarbogen, som er skrevet omkring 50 år tidligere<sup>46</sup> og derfor måske er den primære kilde til disse oplysninger. Her står: »Vdj samme aar (1529) med Sanctj Mechels dag kom een farlig oc whørlig siuge, kaldes then engelske pestilentze eller suedhe siuge. Hun wor saa suor oc farlig, at somme indhen then xij thime, effter the begynte att suedes, bleffue døde. Hun faldt paa nogre, som saadhe oc odhe oc drucke, paa andre, som the laage oc soffue; wdj eth huss stundum laage siuff eller otthe, oc wor wnderligt, att een kunde wndgaa aff them. Wdj Androp wdj tre dage døde fire eller fem hundrede. Børn oc gamellt folck wore frij for hende, men medal- drene folck falt hun mesth paa.«

Dette tidspunkt (29. september) er, hvad Huitfeldt angiver, og det kan derfor ikke udelukkes, at han har både datoen og antallet af døde fra Roskilde-Aarbogen. Hvad der imidlertid er vanskeligere at forklare, er Roskilde Aarbogens stedangivelse, nemlig Androp.<sup>47</sup> Da det er det samme antal dødsfald, der nævnes hos Huitfeldt og i alle efterfølgende kilder som i Roskilde-Aarbogen, men altså for København, kan det måske antages, at betegnelsen Androp i krøniken refererer til København. Det virker heller ikke sandsynligt, at nogen anden dansk by end København i 1529 skulle kunne »præstere« 400 døde af en epidemi på én til tre dage.

Imidlertid er der ikke holdepunkter for, at Androp i 1500-tallet har været brugt med reference til København,<sup>48</sup> og spørgsmålet er, om betegnelsen overhovedet refererer til en dansk lokalitet.

Umiddelbar før ovenstående citat fra Roskilde-Aarbogen omtales for-

<sup>46</sup> H. Rørdam: Historiske Kildeskrifter. Roskilde-Aarbogen 1449-1549. s. 361. Rørdam anfører, at Roskilde-Aarbogen er et uddrag af Peder Olufsens latinske værk *Danorum gesta*, skrevet i Roskilde og afsluttet senest 1549.

<sup>47</sup> J.P. Trap. København 1958-72. Vol.15 s. 694, vol.. 22 s.517. Her omtales 7 lokaliteter (landsbyer) med navnet *Andrup* og for to af dem anføres, at den ene i 1440 var kendt med stavemåden *Andropp* (i Frøslev sogn) og den anden i 1508 med stavemåden *Androp* (i Stauning sogn ved Ringkøbing fjord, mens den i årene 1787 og 1796 nævnes med stavemåden *Andrup*). Ingen af de 5 øvrige landsbyer med navnet *Andrup* er tidligere omtalt med stavemåder, som kan forveksles med *Androp*. I »Håndbog i danske Stednavne« forekommer navnet *Androp* ikke.

<sup>48</sup> Center for Kort og Billeder, Det kg. Bibliotek rummer ingen information om stednavne, som kan sandsynliggøre en sådan sammenhæng. Det samme gælder oplysninger fra Institut for Navneforskning, Københavns Universitet.



hold, som vedrører kejseren og kongen af England,<sup>49</sup> og umiddelbart efter forhold i Holland, Brabant og Flandern.<sup>50</sup> Med andre ord, Androp kan henvise til en anden europæisk lokalitet udenfor Danmark, og der er noget der tyder på, at det er Antwerpen, der henvises til.<sup>51</sup> Det er interessant, at Hecker skriver, at i Antwerpen afholdtes der den 29. september en procession for ved bøn at undgå yderligere ulykker for byen. I de foregående dage var 4-500 mennesker døde af svedesygen.<sup>52</sup> Det kan derfor ikke udelukkes, og det må vel endog anses for ret sandsynligt, at det er dødsfaldene i Antwerpen, Roskilde-Aarbogen henviser til.

Flere kilder anfører, at Helsingør var hårdt ramt af sygdommen<sup>53</sup> med reference til Boesens *Helsingørs Beskrivelse*<sup>54</sup> som primær kilde. Her står: »Thi Aar 1529 grasserede her og i mange andre lande svede-sygen, en ond luft som bortrev mange mennesker. Aar 1535 var Landet i elendig Tilstand i Krigens Tider og følgende Aar grasserede Pesten...«. Dette er alt, hvad Boesen skriver om svedesygen, og han angiver ingen kilde til sine oplysninger. Disse optegnelser er nedskrevet mere end 200 år efter svedesygens angreb, og selvom ordvalget tyder på en alvorlig epidemi, må denne oplysning selvsagt tages med forbehold.

Det må derfor konkluderes, at en epidemi af den engelske svedesygge ramte Danmark i 1529. Det foreliggende kildemateriale tillader ikke en vurdering af epidemiens demografiske konsekvenser, idet meget tyder på, at det eneste tal for dødeligheden, som angives i samtlige publikationer om svedesygen i Danmark, nemlig at 400 døde i København på én til tre dage, skyldes en fejltolkning af Roskilde-Aarbogen.

Det er dog sandsynligt, at epidemien i 1529, sådan som det var tilfældet andre steder i Nordeuropa, ramte Danmark og Norge voldsomt men kortvarigt, og at det er dette, mere end den samlede dødelighed, som har gjort indtryk på samtiden og har sat sig spor i de krøniker og

<sup>49</sup> Roskilde Aarbogen s. 361: »Forschreffne aar aff Gudtz besynderliig gunst, gaffue oc naade, paffuen, keyseren, konigen af Franckerige, konigen af Beemen oc Wngerne, konigen aff Engeland bleffue venlige forligte oc gjort een enig fredt emllum thennum«.

<sup>50</sup> Roskilde-Aabogen s. 362: »Samme aar wdj Nouembrj maanett j Hollandt, Brabantt, Flanderne oc mest j Selandt gaff floden sig aff stranden....«

<sup>51</sup> Fra Institut for Navneforskning, Københavns Universitet er jeg blevet henvist til Johann Egli: *Nomina geografica*, Leipzig, 1893. Her anføres at Antwerpen i 1500-tallet ofte kaldtes »Andorp« (men altså ikke Androp), en form der særligt anvendtes af hanseatiske søfarere.

<sup>52</sup> Hecker II, s. 236.

<sup>53</sup> J.F.C. Hecker II. s.255. F.V. Mansa s.141. M.B. Shaw s. 256.

<sup>54</sup> L.Boesen: *Den ved Øresund beliggende Anseelige Stad Helsingørs Beskrivelse*. Aalborg 1757. s. 214 (Facsimileoptryk, København, 1976).

personlige notater, som for Danmarks vedkommende er de eneste kilder, vi har til epidemien.

Den engelske svedesyge, *Sudor anglicus*, forbliver et medicinsk renaissance mysterium, hvor spørgsmålene er flere end svarene. Hvorfor optrådte sygdommen ikke efter 1551? Næppe fordi der var udviklet immunitet efter denne epidemi, når det ikke havde været tilfældet efter de fire foregående. Hvorfor spredte kun epidemien 1528-29 sig til kontinentet og Danmark? Der er intet der tyder på, at samfærdslen mellem England og kontinentet var anderledes i dette år end i de andre epidemiår, men socio-økonomiske forhold kan måske have været en medvirkende faktor. I årene omkring 1529 var det nordlige Europa, herunder Danmark, tynget af høje kornpriser og uroligheder i forbindelse med reformationen, forhold som sine steder, jf. de citerede kilder, medførte hungersnød, hvad der naturligvis har svækket befolkningens modstandskraft over for epidemier.

I England var årene 1528 og 1551 katastrofalt dårlige høstår (og i 1485 var landet hærget af Rose-krigene), mens der ikke er beskrevet specielt ugunstige socio-økonomiske forhold for to af de år, hvor der også var en epidemi af svedesygen, nemlig 1508 og 1517.

Disse forhold er under alle omstændigheder uspecifikke og kan formentlig kun bidrage til at forklare variationer i spredningen og dødeligheden af en epidemi – men næppe fremkomsten eller den pludselige forsvinden af en helt ny infektionssygdom. Svedesygen synes at forblive en medicinsk-historisk gåde.

## SUMMARY

*The English Sweating Sickness in Denmark 1529*

The English sweating sickness (*Sudor Anglicus*) an epidemic fever characterized by sudden onset, profuse sweating and often death within 24 hours, struck England for the first time in 1485. There were four subsequent epidemics in 1508, 1517, 1528 and 1551 of which only the epidemic of 1528 spread to the European continent which was hit in 1529. Unlike the plague, the sweating sickness hit the upper ranks of society to the same degree as the general population, which probably is part of the explanation for the rather copious comment in contemporary sources although the total demographic impact of the disease was far less than the effect of plague in the same period.

The present article concentrates on the mortality inflicted by the epidemic of 1529 in Denmark and the Duchies of Schleswig and Holstein. A short discussion of the extensive English sources introduces the analysis since the only modern studies of the mortality of the sweating sickness have been performed in England.

In 1529 there were no parish registers in Denmark and the Duchies and no registration of testaments except for the greater landowners i.e. contemporary statistical sources do not exist. In the case of Denmark information of mortality is, therefore, based solely on narrative sources. The only figure on mortality of the sweating sickness in Denmark which is referred to repeatedly is that 400 or 500 people died in Copenhagen in three days which roughly compares to 5 % of the population. The figure seems to originate from a misinterpretation of the Roskilde Yearbook 1449-1549 which is a purely narrative source. In all probability the mortality figure in the Roskilde Yearbook refers to Antwerpen and not to Copenhagen.